

КЛАСИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. Смулка, аспірант*

ORCID ID: 0000-0002-5549-4744

Львівський національний аграрний університет

© О. Смулка, 2018

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2018.03.111>

Смулка О. Класифікація чинників впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств

Зазначено про необхідність вивчення чинників впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств для прийняття правильних управлінських рішень і побудови ефективного плану інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Розглянуто чинники, які здійснюють позитивний та негативний вплив на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств, сформульовано пропозиції щодо уніфікації їхньої класифікації.

Зважаючи на суттєві труднощі з впровадженням інновацій у більшості малих і середніх сільськогосподарських підприємств, детальніше висвітлено зміст чинників, що перешкоджають розвитку в галузі інноваційної діяльності. Серед них запропоновано виділяти групи фінансових, техніко-технологічних, інституційних, організаційних і соціально-психологічних чинників. Розглянуто екзогенні та ендогенні чинники, які стимулюють і перешкоджають інноваційній діяльності.

Проаналізовано зв'язок між стилем керівництва та соціально-психологічним кліматом у господарстві, що також має вплив на успішність реалізації інновацій. Показана практична значущість класифікації чинників впливу на інноваційну діяльність залежно від організаційного рівня їхнього формування. Вона передбачає групування чинників на сформовані на світовому рівні, макро-, мезо- і макрорівні. Висвітлено особливості зв'язку між чинниками, сформованими на різних організаційних рівнях. Зазначено про зростання впливу чинників світового рівня на інноваційний розвиток аграрного сектору України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, сільськогосподарські підприємства, чинники, класифікація.

Smulka O. Classification of factors of influence on the innovative activity of agricultural enterprises

The necessity of studying factors of influence on the innovative activity of agricultural enterprises for making the correct management decisions and building an effective plan of innovative development of business entities were indicated. The factors, which have a positive and negative influence on innovative activity of agricultural enterprises are considered, the proposals on unification of their classification are formulated.

In view of the significant difficulties encountered by the implementation of innovations by the majority of small and medium-sized agricultural enterprises, the content of factors hindering development in the field of innovation activity was further elucidated. It is proposed to allocate groups of financial, technical and technological, institutional, organizational and socio-psychological factors among them. Exogenous and endogenous factors that stimulate and hinder innovation activity were considered.

The relationship between leadership style and socio-psychological climate in the economy is analyzed, which also has an impact on the success of the implementation of innovations. The practical significance of the classification of factors influencing innovation activity was shown, depending on the organizational level of their formation. It involves grouping factors on the world-wide, macro, meso and macro levels. The peculiarities of communication between the factors formed at different organizational levels are highlighted. The increasing influence on the innovative development of the agrarian sector of Ukraine of factors of the world level was noted.

Key words: innovation activity, innovations, agricultural enterprises, factors, classification.

* Науковий керівник – д. е. н., професор Г. Черевко.

Постановка проблеми. Досвід високо-розвинених країн є яскравим прикладом того, що інноваційна діяльність виступає рушійною силою для організації успішного конкурентоспроможного виробництва. Інноваційна діяльність – це ключовий важіль впливу на ефективність виробничих функцій господарства та фінансовий результат його діяльності. Спостерігаємо позитивний її вплив і на діяльність сільськогосподарських підприємств України. Однак масштаби і вектори інноваційної діяльності у вітчизняному аграрному секторі не відповідають суспільним очікуванням. Це визначає необхідність дослідження відповідного процесу, зокрема встановлення чинників, що впливають на його перебіг.

Ідентифікація чинників, що впливають на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств, важлива для прийняття правильних управлінських рішень, побудови ефективного плану інноваційного розвитку суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питаннями інноваційної діяльності та класифікації чинників впливу на неї працювало чимало вчених, серед яких О. Кузьмін, В. Мединський, О. Шубравська, О. Новікова, Н. Радіонова, К. Бояринова, С. Ілляшенко, О. Лапко, Н. Меркулова, Б. Твісс, Л. Федулова та ін. Кожен із них намагався розробити свій підхід до класифікації й групування цих чинників.

В економічній літературі можна знайти таку класифікацію чинників впливу на інноваційну діяльність:

- за характером результативності впливу (позитивні і негативні);
- за силою впливу (чинники слабого, середнього і сильного впливу);
- за рівнем економічного впливу (чинники макро-, мезо- та мікроекономічного рівня) (Тельнов та Попель, 2012, с. 7).

Деякі вчені у своїх дослідженнях також виділяють чинники прямої та непрямої дії, постійно й тимчасово діючі, а також чинники, які можна регулювати, й ті, які регулюванню не піддаються (Князь, 2006,

с. 128). Усі вони впливають на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств, і їх аналіз дає змогу розробити рекомендації для керівників щодо подальшого інноваційного розвитку.

Однією з найпростіших класифікацій можна назвати розробку Л. Федулової та М. Колош (2007, с. 48), які розглядають лише три чинники: зовнішній, внутрішній та можливості, які має підприємство для здійснення інноваційної діяльності. Проте не можемо однозначно погодитися з цим варіантом, оскільки можливості підприємства і є внутрішніми чинниками впливу, а тому виділяти їх окремо немає необхідності.

Усі чинники, які впливають на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств, можна об'єднати в групи за певними класифікаційними ознаками. Подібне групування зустрічаємо у працях не одного науковця. Так, вітчизняні вчені О. Кузьмін та Т. Кужда (2014) називають такі групи чинників інноваційного розвитку: законодавчі, організаційно-управлінські, фінансово-економічні (економічні), техніко-технологічні (технологічні), соціальні (соціально-психологічні), екологічні, гуманітарні (культурні), інформаційні. Спробували виділити кваліфікаційні ознаки і Н. Бондаренко (2010, с. 931–932), Т. Городиський (2007, с. 277), В. Захарченко, Н. Корсікова та М. Меркулов (2012, с. 63), С. Казмірчук (2010, с. 33) та ін. Незважаючи на те, що їхні пропозиції можуть бути схожими, у кожного з авторів є свій погляд, які чинники віднести до тієї чи іншої групи, на якому рівні розглянути кваліфікаційні ознаки, чи висувають відмінні пропозиції.

Окремі вчені не здійснюють класифікацію, а лиш наводять перелік самих чинників, які, на їхню думку, мають суттєвий вплив на інноваційну діяльність і водночас не потребують додаткового уточнення чи групування. Так, Л. Бенюк (2010), В. Денисюк та А. Марков (2009, с. 23), С. Коваленко (2011) перелічують причини, які є вагомими для здійснення інноваційної діяльності.

Існує тенденція розглядати чинники впливу у вигляді потенціалу, яким володіє або

може володіти підприємство. Чи не найповнішу класифікацію з цього погляду надають З. Касьян та Т. Воронкова (2010, с. 169), які розглядають чинниками впливу фінансовий потенціал, кадровий потенціал, виробничий потенціал, інвестиційний потенціал, інформаційний потенціал, технологічний потенціал, економічний потенціал, науковий потенціал. Натомість Л. Шаміна (2007, с. 58) стверджує, що для успішної реалізації інноваційних розробок достатньо враховувати вплив наукового та ринкового потенціалів, а також інноваційну сприйнятливість як відображення спроможності підприємства реалізовувати і застосовувати інновації.

Зарубіжний вчений В. Мединський пропонує усі чинники поділити на чинники зовнішнього й внутрішнього середовища (2007, с. 102). Зовнішнє середовище він поділяє на макросередовище (політичне, науково-технічне, демографічне, соціально-культурне, природне, міжнародне) та мікросередовище (постачальники, посередники, конкуренти, споживачі, ринок, інвестори). До внутрішнього відносить виробниче середовище (виробнича структура, технологія виробництва, продукція, кадри, технічне обладнання, методи організації виробництва), управлінське середовище (структура управління, функція управління, управлінські кадри, інформаційні потоки, процеси управління, методи і прийоми управління) та економічні результати діяльності (розмір фінансів, вкладених в інноваційну діяльність, ступінь ризику інноваційної діяльності, розмір отриманого прибутку).

Огляд літературних джерел показує, що питання ідентифікації чинників впливу на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств залишається актуальним, оскільки постійні зміни в організації й технічному забезпеченні аграрного виробництва ведуть до виникнення нових обставин, які не тільки стимулюють розвиток галузі, а й можуть бути перешкодою на шляху реалізації інновацій.

Постановка завдання. Ми ставили завдання класифікувати чинники впливу на інно-

ваційну діяльність сільськогосподарських підприємств, виявити взаємозв'язок між ними та з'ясувати зміст окремих із них.

Методика дослідження та матеріали. Під час дослідження було використано низку загальнонаукових методів (аналізу та синтезу, індукції дедукції, абстрагування), за допомогою яких проведено узагальнення напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених щодо класифікації чинників впливу на інноваційну діяльність, запропоновано доповнення до відповідної класифікації.

Виклад основного матеріалу. Однією з найнеобхідніших умов забезпечення конкурентоспроможності підприємства та досягнення високоефективної роботи є використання інновацій у виробничо-господарській діяльності сільськогосподарського підприємства. Водночас вітчизняні сільськогосподарські підприємства потребують модернізації матеріально-технічної бази та впровадження новітніх ресурсощадних технологій. Усе це відбувається в межах інноваційної діяльності.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність трактується як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг (Про інноваційну діяльність, 2002). Конкретизовано, чим може виступати згадана діяльність, у міжнародному документі «Керівництво Осло», де інноваційна діяльність – це діяльність, яка охоплює усі ті наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні заходи, включаючи інвестиції в нові знання, які приводять до появи технологічно нових або удосконалених продуктів, процесів (Керівництво Осло: рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій, 2009, с. 47).

Здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств перебуває під впливом як негативних чинників, які виступають перешкодами на шляху реалізації їхніх інноваційних планів, так і позитивних обставин, що стимулюють її.

Більшість сільськогосподарських підприємств, особливо малих або середніх за розмірами, відчуває суттєві труднощі з впровадженням інновацій у своїй діяльності. Тому доводиться вести мову про переважання обставин, що перешкоджають розвитку в галузі інноваційної діяльності. Чинники, що гальмують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств, можна поділити на:

– фінансові, пов'язані з капіталомісткістю інноваційних технологій, браком коштів для покриття витрат на інноваційну діяльність, небажанням (неготовністю) банків кредитувати проекти з високим рівнем інноваційності;

– техніко-технологічні, пов'язані з тим, що відсталість матеріально-технічної бази багатьох сільськогосподарських підприємств не дає їм змоги впроваджувати елементи прогресивних технологій;

– інституційні, які проявляються в тому, що політична нестабільність у країні, неврегульованість податкових відносин, проблеми зі запровадженням ринку землі та інші прогалини в правовому забезпеченні ускладнюють прихід у галузь інвесторів, зацікавлених в її інноваційному розвитку;

– організаційні, які відображають брак інформації про доступні інновації, нестачу кваліфікованого персоналу, відсутність зацікавлення агровиробників у кооперації з науково-дослідними організаціями;

– соціально-психологічні, які стосуються неспроможності в багатьох випадках менеджменту сприймати зміни, брати відповідальність за радикальні рішення, пов'язані з авторитарним стилем управління.

Першочергово усі чинники поділяють на внутрішні та зовнішні. До перших відносимо чинники, які безпосередньо стосуються можливостей господарства, обсягу та якості наявних ресурсів, організації діяльності на мікрорівні. До другої групи входять чинники, які не залежать від ділового середовища сільськогосподарського підприємства. На відміну від чинників внутрішнього середовища, зовнішній вплив є неконтрольованим для підприємства й може стати вагомим перешкодою для реалізації певного інноваційного проекту.

І внутрішні, і зовнішні чинники впливу на інноваційну діяльність можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль на будь-якому інноваційному етапі. Проаналізувавши праці вчених (Бояринова та Костюк, 2011; Шубравська, 2012, с. 33; Новікова, 2005, с. 459; Радіонова, 2010, с. 12; Князь, 2006, с. 128–131), можна уніфікувати їхні пропозиції і запропонувати класифікацію, яка оцінює вплив чинників з кількох боків одночасно (табл. 1).

Одним із важливих позитивних чинників ендогенного впливу є наявність ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, людських та інших), які можуть здійснювати вплив на діяльність підприємства. Це постійно діючий чинник прямої дії, який можна регулювати. За відсутності необхідних ресурсів стає неможливим своєчасно та якісно здійснювати інноваційну діяльність, відповідно знижується ефективність господарської діяльності.

Основним за значущістю чинником прямого впливу, що його можна регулювати, є фінансове забезпечення господарства. Більшість керівників не бажають брати кредити через високі відсоткові ставки, а банки можуть їм у цьому відмовити, вважаючи інноваційні проекти надто радикальними, ризиковими.

Важливим завданням дослідження характеру інноваційної діяльності є вивчення організаційних внутрішніх регулюючих чинників. Чимало вітчизняних сільськогосподарських підприємств, плануючи інноваційні зміни, зіштовхуються з проблемою невідповідності поставлених цілей та завдань наявній організаційній структурі господарства. Часто персонал цих підприємств керується застарілими технологічними картами, немає необхідних умов на робочих місцях для впровадження інновацій, відсутні матеріальні стимули та заохочення для працівників, які безпосередньо пов'язані зі забезпеченням інноваційного процесу. Проте усі ці проблеми можна вирішити шляхом зміни внутрішньої політики господарства, реформації менеджменту праці, через корегування стилю керівництва та впливу особистих його якостей на стосунки з підлеглими, стимулюванням ініціативності у вирішенні виробничих проблем.

Таблиця 1

Комбінації впливу чинників на інноваційну діяльність підприємств України

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
Сприяють інноваційній діяльності	
Розвиток конкуренції наукомістких товарів	Наявність інноваційних ресурсів (фінансових, матеріально-технічних та інших), які можуть бути використані для розробки нових ідей, підготовки ідей до впровадження і для реалізації інновацій
Збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності	Сприятливість до змін, нововведень, суспільне визнання, можливість самореалізації
Міжнародна науково-технічна кооперація	Наявність або джерела отримання науково-технічного потенціалу
Розвиток інноваційної інфраструктури	Забезпечення необхідних умов для творчої праці, матеріальні стимули для продуктивної праці
Законодавчі заходи, що заохочують інноваційну діяльність, забезпечують охорону об'єктів інтелектуальної власності	Наявність розроблених алгоритмів виконання завдань з питань інноваційного розвитку
Стримують інноваційну діяльність	
Недостатня кількість і відсутність джерел фінансування	Повна або часткова відсутність інноваційних ресурсів та наукової бази
Ускладнення науково-дослідних розробок	Недостатня орієнтація організаційних структур на інноваційну діяльність та їхні проблеми
Низький науково-інноваційний потенціал держави	Опір змінам під час впровадження інновацій та нововведень.
Недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва	Орієнтація на усталені ринки, на короткострокову окупність
Недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності	Відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці
Відплив наукових кадрів	Домінування інтересів існуючого виробництва
Відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проєктів	Низький рівень аналітично-інформаційної бази підприємства
Низька доступність кредитів і державної підтримки для модернізації	Високі витрати на інноваційну діяльність
Нерозвиненість інформаційного забезпечення інноваційного процесу	Відсутність ринкової інформації про інноваційну продукцію
Негативний вплив державного регулювання	Значний ступінь ризику
Недостатня активність держави у галузі	Недостатня кількість кваліфікованого персоналу
Нерозвиненість інноваційної інфраструктури	Низька платоспроможність замовника

Незважаючи на те, що стиль керівника є чинником непрямого впливу на інноваційну діяльність, все ж таки він відіграє велику роль у створенні соціально-психологічного клімату в колективі. Агресивна й диктаторська поведінка керівника часто є причиною незацікавленості працівників у змінах, саморозвитку та удосконаленні методів діяльності. Йдеться про соціально-психологічні чинники, регулювання яких може здійснюватися як керівником, так і власниками господарства, якщо вони проінформовані про фактичний стан відповідного клі-

мату в підприємстві, розуміють необхідність втручання у ситуацію, що склалася.

Екзогенні чинники (зовнішнього середовища) зазвичай є такими, що практично не піддаються регулюванню з боку менеджменту підприємства. Сюди віднесемо нормативно-правову базу, вимог якої повинні дотримуватися керівники господарства, а розробку та затвердження мають забезпечити державні органи влади. Стосовно аграрного сектору варто вказати на нестабільність податкового законодавства. Вона змушує суб'єктів господарювання передусім думати

про вчасне та повне виконання податкових зобов'язань, а не про способи здійснення інноваційної діяльності. Керівники підприємств змушені пристосовуватися до системи економічних відносин, на зміст яких впливає стан економіки, політичні та соціально-культурні обставини. Умови їхнього функціонування визначають і глобалізаційні процеси, зміни в галузі, породжені науково-технічним прогресом.

Сучасним сільськогосподарським товаровиробникам бракує єдиної інформаційної бази, яка містила б відомості про наявність інноваційних проектів та способи їхньої реалізації. Більшість керівників не знають, з чого починати та де проконсультуватися з відповідних питань. Формування інформаційного банку відносимо до заходів, спроможних змінити інформаційне поле, в якому функціонують сільськогосподарські підприємства. Рівень розвитку такого поля, з одного боку, відносимо до зовнішніх чин-

ників. З іншого боку, варто відзначити високі можливості впливу на його формування самих суб'єктів господарювання. Воно, зокрема, може реалізовуватися через кооперацію та комунікацію виробників із науково-дослідними організаціями, що дає змогу не тільки ознайомитися з інноваціями, а й забезпечувати науковий супровід їх впровадження.

Принциповою вважаємо класифікацію чинників за організаційно-економічним рівнем їхнього формування (табл. 2). Серед останніх виділяють світовий рівень (глобальний, мегарівень), макрорівень (державний), мезорівень (галузевий, регіональний) та мікрорівень (суб'єкта господарювання). Макро- і мезорівні залежать від політики держави та регіональних органів влади, економічної ситуації в країні. Чинники мікрорівня діють лише в межах окремого підприємства і залежать від його характеристик – розміру, спеціалізації, ресурсів тощо.

Таблиця 2

Класифікація чинників впливу на інноваційну діяльність підприємств за організаційно-економічним рівнем їхнього формування

Рівень формування чинника	Чинник впливу
Світовий	Міжнародна співпраця з науково-дослідними організаціями
	Іноземне інвестування
	Міжнародні програми розвитку економіки, проекти і гранти
	Діяльність міжнародних валютно-фінансових організацій та економічних об'єднань
	Науково-технічний прогрес та міжнародний поділ праці
	Міжнародна конкуренція
Макрорівень (державний)	Інноваційна політика держави
	Розвиток інноваційної інфраструктури
	Наявність і робота науково-дослідних інститутів, що працюють над інноваційними розробками
	Загальноекономічна та політична ситуація в країні
	Державне кредитування та фінансова підтримка сільського господарства
Мезорівень (регіональний, галузевий)	Підтримка інноваційного розвитку регіональними органами влади
	Інвестиційна привабливість регіону, його ресурсозабезпеченість та інноваційний клімат
	Рівень соціально-економічного розвитку регіону
	Наявність інноваційно активних господарств у регіону
Мікрорівень (суб'єкта господарювання)	Виробнича структура й методи організації виробництва
	Науково-технічний, фінансово-економічний, маркетинговий, кадровий потенціал, інформаційні та матеріальні ресурси
	Система внутрішньогосподарських відносин

У сучасних умовах особливої уваги потребує вивчення процесів глобалізації, які виступають каталізаторами змін практично в усіх галузях економіки, у тому числі на агропродовольчих ринках. Упродовж останнього десятиліття вектори та інтенсивність інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств формувалися під потужним впливом вступу України до Світової організації торгівлі, курсу нашої країни на євроінтеграцію, розриву економічних зв'язків із Росією й переорієнтації на нові ринки збуту агропродовольчої продукції.

Необхідно оцінювати діяльність міжнародних організацій та об'єднань, які не тільки мають змогу надавати фінансову підтримку, а й приймати доленосні рішення для вітчизняних агровиробників. Одним із важливих джерел фінансування інноваційної діяльності є іноземні інвестиції, їхня наявність загалом позитивно впливає на впровадження інноваційних розробок. Як загалом позитивний слід оцінювати досвід інноваційної діяльності в сільському господарстві високорозвинених країн, тому варто шукати можливості для його вивчення як продуцентам інновацій (науково-дослідним установам, університетам), так і самим агровиробникам.

Між сформованими на різних рівнях чинниками впливу на інноваційну діяльність існує тісний зв'язок. Доволі виразно простежується вплив чинників вищого рівня на процеси, що відбуваються на нижчих орга-

нізаційних шаблях. Зростає стимулюючий вплив міжнародної конкуренції на ці процеси. Від позиції органів державної і певною мірою регіональної влади залежить інноваційна активність окремих агровиробників. При цьому зазначимо, що рівень відповідності інноваційного середовища інтересам і запитам окремих сільськогосподарських підприємств залежатиме від спроможності останніх впливати на його формування.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Незважаючи на значну кількість підходів до класифікації чинників впливу на інноваційну діяльність, досі не розроблена уніфікована схема, яка б надавала розгорнуту інформацію щодо цього питання. Ми пропонуємо кожен чинник впливу вивчати з кількох боків, розглядаючи його як зовнішній, так і внутрішній, а також виявляючи, в яких ситуаціях він може бути стимулом, а коли – перешкодою на шляху до здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Також варто вивчати чинники впливу не тільки на рівні держави, регіону чи окремого підприємства. У період глобалізації все частіше постає необхідність вивчення міжнародного досвіду трансферу інновацій. Перспективною є співпраця з міжнародними організаціями, діяльність яких може стати стимулом у подальшій інноваційній діяльності вітчизняних агровиробників.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Беновська, Л. Я., 2010. *Інноваційний потенціал регіону та умови його реалізації*. [online] Доступно: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/2010_18/Benovska.pdf [Дата звернення 19 серпня 2018].

Бондаренко, Н. М., 2010. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств. *Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених: матеріали V науково-практичної конференції*. Донецьк, Україна, 25-27 травня 2010 р. Донецьк: ДонНТУ.

Бояринова, К. О. та Костюк, А. К., 2011. *Інноваційний розвиток підприємств: умови, проблеми та перспективи*. [online] Доступно: http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2011_7.pdf [Дата звернення 19 серпня 2018].

Бубенко, П. Т. та Владимірова, М. С. 2016. *Конспект лекцій з курсу «Інноваційний розвиток підприємства»*. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

Городиський, Т. І., 2007. Інноваційний потенціал: фактори впливу. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*, 17.2, с. 276–284.

Денисюк, В. А. та Марков, А. В., 2009. Фактори та модель інноваційно-орієнтованого економічного розвитку. *Економіст*, 4, с. 20–25.

Захарченко, В. І., Корсікова, Н. М. та Меркулов, М. М. 2012. *Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки*. Київ: Центр учбової літератури.

Ілляшенко, С. М. 2005. *Управління інноваційним розвитком*. Суми: ВТД Університетська книга; Київ: Видавничий дім «Княгиня Ольга».

Казмірчук, С., 2010. Інноваційний розвиток регіону: наявний потенціал, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*, 1 (26), с. 25–35.

Касьян, З. Е. та Воронкова, Т. Є., 2010. Сутність інноваційного потенціалу підприємства. *Вісник Житомирського державного технічного університету. Економічні науки*, 1 (15), с. 168–170.

Керівництво Осло: рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій, 2009. Київ: УкрІНТЕІ.

Князь, О. В., 2006. Аналіз та оцінювання факторів, які впливають на рівень інноваційного розвитку підприємств. *Економіка промисловості*, 3, с. 128–135.

Коваленко, О. М., 2011. *Інноваційні та мотиваційні чинники економічної політики регіонального розвитку*. [online] Доступно: http://zbirduk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/26_3.pdf [Дата звернення 19 серпня 2018].

Кузьмін, О. та Кужда, Т., 2014. Фактори інноваційного розвитку підприємств. [online] Доступно: http://www.experts.in.ua/baza/analic/index.php?ELEMENT_ID=11391 [Дата звернення 19 серпня 2018].

Лапко, О. 1999. *Інноваційна діяльність у системі державного регулювання*. Київ: Інститут екон.прогнозування НАН України.

Медынский, В. Г., 2007. *Инновационный менеджмент*. Москва: ИНФРА-М.

Меркулов, Н. Н. 2007. *Научно-технологическая деятельность: инновационный аспект*. Одесса: Астропринт.

Новікова, О. С., 2005. Механізм впровадження інновацій у сільському господарстві на засадах сталого розвитку. *Національний лісотехнічний університет України: Науковий вісник*, 15.6, с. 458–462.

Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. [online] Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> [Дата звернення 18 серпня 2018].

Радіонова, Н. Й., 2010. *Оцінка інноваційного розвитку підприємства*. Донецьк: Юго-Восток.

Твисс, Б., 1989. *Управление научно-техническими нововведениями*. Москва: Экономика.

Тельнов, А. С. та Попель, С. А., 2012. Інноваційна діяльність: аналіз чинників впливу на макро-, мезо-, мікроекономічних рівнях. *Інноваційна економіка*, 10, с. 6–13.

Федулова, Л. І. та Колош, М. О., 2007. Інноваційний потенціал підприємства як фактор забезпечення результативності реструктуризації. *Наукові праці МАУП*, 3, с. 48–51.

Шамина, Л. К., 2007. Інновационный потенциал. *Инновации*, 9 (107), с. 58–60.

Шубравська, О. В., 2012. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект. *Економіка України*, 1, с. 27–35.

Стаття надійшла 03.09.2018.

